

DIRIJYORLIK SAN'ATINING PEDAGOGIK ASOSLARI VA YOSH ISTE'DODLARNI TAYYORLASHDAGI ROLI

Farrux G'aybulloyevich Nurullayev

Buxoro davlat pedagogika instituti musiqa va tasviriy san'at kafedrası

Asadbek Hikmatov

Master of the Department of Music and Visual Arts

Annotatsiya: Ushbu maqolada dirijyorlik san'atining pedagogik asoslari va uning yosh musiqiy iste'dodlarni tayyorlashdagi o'rni yoritiladi. Dirijyorlik faqat sahnadagi boshqaruv emas, balki san'atning ham pedagogik, ham psixologik jihatlarini birlashtirgan faoliyat sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda dirijyorning metodik yondashuvlari, musiqa tafakkurini rivojlantirishdagi roli, yosh musiqachilarda jamoa ruhini shakllantirish va ularni estetik madaniyatga yo'naltirishning ahamiyati tahlil qilinadi. Maqola, shuningdek, dirijyorlik pedagogikasining asosiy tushunchalarini, uning metodlarini, ijtimoiy-psixologik ta'sirini va yosh avlodni musiqiy jihatdan shakllantirishga qaratilgan amaliy yondashuvlarini o'rganadi.

Kalit so'zlar: dirijyorlik san'ati, pedagogika, musiqiy ta'lim, iste'dod, orkestr, emotsional tarbiya, metodika.

Аннотация: В статье рассматриваются педагогические основы дирижирования и его роль в воспитании молодых музыкальных талантов. Дирижерство рассматривается не только как режиссёрское искусство, но и как деятельность, сочетающая в себе как педагогические, так и психологические аспекты искусства. В исследовании анализируются методические подходы дирижера, его роль в развитии музыкального мышления, значение формирования командного духа у молодых музыкантов и ориентации их на эстетическую культуру. В статье также рассматриваются основные понятия дирижерской педагогики, ее методы, социально-психологическое воздействие и практические подходы, направленные на музыкальное формирование подрастающего поколения.

Ключевые слова: дирижирование, педагогика, музыкальное воспитание, талант, оркестр, эмоциональное воспитание, методика.

Abstract: This article examines the pedagogical foundations of conducting and its role in the training of young musical talents. Conducting is considered not only as a management on stage, but also as an activity that combines both pedagogical and psychological aspects of art. The study analyzes the methodological approaches of the conductor, his role in the development of musical thinking, the importance of forming a team spirit in young musicians and directing them to aesthetic culture. The article also studies the basic concepts of conducting pedagogy, its methods, socio-psychological impact and practical approaches aimed at the musical formation of the younger generation.

Keywords: conducting, pedagogy, musical education, talent, orchestra, emotional education, methodology.

Kirish. Dirijyorlik san'ati musiqiy ijro etishning markaziy unsurlaridan biri bo'lib, uning pedagogik qiymati yosh avlodni musiqiy jihatdan tarbiyalashda alohida o'ringa ega. Dirijyor, faqatgina musiqiy asarlarni boshqaruvchi emas, balki ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularni musiqiy estetikaga, jamoa ishlash madaniyatiga, hamda ichki irodaga o'rgatadi. Dirijyorlik faoliyati yoshlar orasida musiqiy tafakkurni rivojlantiradi, estetik sezgini kuchaytiradi va ularning shaxsiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Shu bois, dirijyorning pedagogik roli juda muhim, chunki u musiqaning nafaqat texnikasini, balki uning hissiy va estetik imkoniyatlarini ham o'rgatadi. Ushbu maqola dirijyorlik pedagogikasining metodik va psixologik jihatlarini keng yoritadi, yosh iste'dodlarni tarbiyalashda muhim yondashuvlarni aniqlaydi va ularning musiqiy kasbga bo'lgan yo'nalishini shakllantirishga qaratilgan asosiy g'oyalarni ifodalaydi.

Metodologiyasi. Ushbu maqolada ilmiy-tahliliy va kuzatuv metodlaridan foydalanilgan. Amaliy dirijyorlik tajribasi asosida yoshlar bilan olib borilayotgan mashg'ulotlar, dars jarayonlari tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik kuzatuvlar, suhbatlar, repertuarni shakllantirishdagi yondashuvlar o'rganilib, umumlashtirilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Nazariyasi. Dirijyorlik san'ati nazariy jihatdan musiqiy tafakkur, psixologik va pedagogik ko'nikmalarni birlashtirgan jarayon sifatida tushuniladi. Dirijyorning ijodiy faoliyati nafaqat orkestr yoki ansamblning sahnada uyg'un ishlashini ta'minlaydi, balki musiqa orqali yoshlarning dunyoqarashi, hissiy rivoji va estetik didini ham shakllantiradi. Dirijyorning pedagogik faoliyati avvalo o'quvchilarga musiqaning tilini tushunishga yordam beradi, musiqiy xotira va ijro etish ko'nikmalarini rivojlantiradi, shuningdek, jamoa ruhini shakllantiradi.

Nazariy yondashuvda dirijyorlik pedagogikasining asosiy funksiyalariga quyidagilar kiradi:

1. Musiqiy tafakkur va ijodiy rivojlanish: Dirijyor o'quvchilarni musiqiy asarni tushunishga, uning strukturaviy tarkibini his qilishga o'rgatadi.
2. Emotsional va estetik tarbiya: Dirijyorlik san'ati orqali o'quvchilar musiqaning estetik boyligini anglaydilar va o'zlari ham emotsional jihatdan boyitiladilar.
3. Jamoaviy ish va sahna madaniyati: Dirijyorning roli jamoaviy ishlash, mas'uliyatni his qilish, sahnada to'g'ri munosabatlarni o'rnatish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdan iborat.
4. Psixologik yondashuv: Dirijyor o'z shogirdining psixologik holatini hisobga olib, dars jarayonini muvaffaqiyatli boshqaradi, ularning xohish-iste'dodini ochib beradi.

Natija Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, dirijyorlik san'atini to'g'ri pedagogik yondashuv asosida o'rgatish yosh iste'dodlarni muvaffaqiyatli tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Dirijyorlik darslari bolalarda ritm va musiqiy eshituvni rivojlantiradi, jamoada ishlash, mas'uliyatni his qilish, o'zini sahnada erkin tutish kabi ijobiy fazilatlarni shakllantiradi.

Shuningdek, dirijyorning o'rnak bo'lishi, emotsional yondashuvi va metodik aniqligi o'quvchilarda musiqa san'atiga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi, ularni mustaqil ijodga chorlaydi. Bu esa iqtidorli yoshlarning o'z yo'lini topishi, kasb tanlashi va professional rivojlanishiga zamin yaratadi.

Xulosa. Dirijyorlik san'ati nafaqat musiqiy ko'nikmalarni rivojlantirishda, balki yoshlarning estetik sezgilari, hissiy va ijodiy rivoji, shaxsiy irodasini shakllantirishda ham katta ahamiyatga ega. Dirijyorning pedagogik yondashuvi yosh avlodni musiqiy jihatdan tarbiyalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Dirijyorlikning muvaffaqiyatli pedagogik modeli musiqiy ta'lim tizimining yuqori darajasini ta'minlaydi va yoshlarning o'ziga xos musiqiy potentsialini yuzaga chiqaradi. O'quvchilarni individual tarzda tarbiyalash, ular bilan ijodiy faoliyatni rivojlantirish va musiqiy asarni to'g'ri his qilishni o'rgatish orqali, dirijyor nafaqat musiqiy kasbni, balki shaxsiyatni shakllantiradi. Bundan tashqari, dirijyorlik san'atini rivojlantirish uchun ta'lim tizimida yangi metodik yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, va pedagogik metodlarni takomillashtirish zarur. Kelajakda dirijyorlik san'atini professional darajada rivojlantirish uchun musiqiy maktablarda, litsey va oliy ta'lim muassasalarida sifatli metodik darsliklar va amaliy mashg'ulotlar joriy etilishi muhim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. F.G Nurullayev, Firdavs To'xtayev-[MUSIQIY TOVUSHLARINING XUSUSIYATLARI TENDENSIYALARI](#). Journal of science-innovative research in Uzbekistan, 2024/12/1, Tom-2,12, 8-15 betlar
2. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich, X.G Saidovna. [FORMATION OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS THROUGH THE MEANS OF UZBEK FOLK SONGS](#). International journal of artificial intelligence ISSN: 2692-515X
3. Xujayev Dilmurod Bakiyevich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MAVRIGI VA BUXORCHA KONSEPTSIYASI TAMOYILLARI BUXORODA QAROR TOPISHI](#), International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING, 2024/4/30, Tom-5,1, 515-520 betlar
4. D.M Yusupovich, N.F. Gaybulloyevich- [Milliy Musiqa San'ati Ravnaq Topishida O 'zbek Folklorining O 'rni Va Ahamiyati](#)- Diversity Research: Journal of Analysis and Trends, 2024/2/6, Tom-2,2, 4-8 betlar
5. Egamov Oxunjon Saidovich Nurullayev F.G- [BUXORO VOHASI FOLKLOR QO'SHIQLARI O'ZBEK XALQINING BOY MEROSI SIFATIDA](#), Confrencea - Virtual International Conferences, "International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education." [Vol. 1 No. 1 \(2024\)](#)
6. Istatov Muhridin Qaxramonovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MUSIQIY TOVUSHLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA CHOLGU ASBOBLARIDA JOR BOLISH USLUBLARI](#). International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://confrencea.org> January 30th, 2024, Confrencea 1 (1),74-78
7. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [SKRIPKA CHOLG'U ASBOBIGA BIR NAZAR. PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL | PEDAGOGS | PED | VOLUME-76 | ISSUE-1\(2025\)](#)
8. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [MUSIQA TO'GARAGLARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHGA OID NAZARIY-PEDAGOGIK HAMDA PSIXOLOGIK ASOSLAR. ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ | INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL](#) . Vol. 39 No. 1 (2025)
9. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich .[O'QUVCHILARGA BOLALAR FOLKLOR QO'SHIQLARINI O'RGATISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI](#). Vol. 75 No. 1 (2025): [PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL | PEDAGOGS | PED | VOLUME-75 | ISSUE-1](#).

10. Sayfullayev Sanjarbek Sadullayevich Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. [FOLKLOR QO 'SHIQLARINING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.](#) International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://conferencea.org> January 30th, 2024
11. Rustamov Feruz Tavakkal oqli, & Nurullayev Farrukh Gaybulloyevich. EDUCATION OF A CHILD BY MUSIC IN THE EARLY PERIOD OF LIFE. (2023). Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 22, 29–34. Retrieved from <https://sjird.journal-spark.org/index.php/sjird/article/view/863>
12. Usmanov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrukh Gaibulloyevich. THE ROLE OF MUSIC CULTURE LESSONS IN THE GROWTH OF THE CONSCIOUSNESS OF THE STUDENT YOUTH AND NATIONAL THINKING. (2023). *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 1(4), 5-9.
13. Usmonov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. O'Quvchilarni Ma'naviy-Axloqiy Shakllantirishda O'zbek Xalq Qo'Shiqlari Ahamiyati. Progress Annals: Journal of Progressive Research|Vol. 1 No. 8 (2023): Progress Annals. Published: 2023-12-06
14. X.M.Ashurmuxamadovna, N.F.Gaybulloyevich MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MUSIQIY FAOLIYATI. (2023). Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 3(4), 14-19. <https://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/282>
15. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. "O'ZBEK MUSIQASI TARIXI" FANINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR. Ilm-fan va texnologiyalar. 2023 №2(1) Наука и технологии
16. Habibullayeva G.H., Nurullayev F.G. O'ZBEK FOLKLOR QOSHIQLARINING BOLALAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI. Inter education & global study 2023
17. Z.X Xamrayev, F.G Nurullayev - O 'ZBEK ESTRADA SAN'ATINING XALQ MADANIY HAYOTIDA TUTGAN O 'RNI - Экономика и социум, 2023 № 4-2 (107) стр 325-328
18. Hamdamova Sitara Rustamova, Nurullaev Farrukh Gaibullayevich-MUSIC AS A TOOL FOR RAISING CHILDREN EARLY LIFE. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. 2022/11/29 Vol.9, 422-427

19. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев-Значение Фольклёрной Музыки В Воспитание Детей. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*. 2022/11/24. Vol 12. 189-193
20. Rahmonova Hojibuvi Rizojon Qizi, Nurillayev Farrux-Musiqaning inson ruhiyatiga tasiri qadimgi dunyo olimlarining qarashlarida. *Ta'lim fidoyilari*, OOO «Research and publications» 2022. Vol 24, № 45, 73-83
21. Madaminova Muyassarxon, Nurullayev F.G.-UMUMIY ÓRTA TA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA TARBIYASI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)* 2022 Special issue, 130-134, OOO «THE FUTURE OF A NEW DAY»
22. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев- Случайный выбор качественных характеристик материала по музыки или порядок его изложения в процессе создания музыки или исполнения опуса. *SCIENTIFIC PROGRESS*. 2021. Vol 2, №4(pp. 588-593)
23. Nurullaev F.G. The role of folklore in the raising of children. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol. 8 No. 12, 2020 Part III ISSN 2056-5852.
24. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Роль фольклорных песен в воспитании учащихся. *Научно– методический журнал «Проблемы педагогики»* №3(48). Москва 2020. С.15-17.
25. Нуруллаев Ф.Г., Композиционный и исполнительский процесс в музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» *Scientific Journal* ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 576-581.
26. Нуруллаев Ф.Г. Импровизаторское творчество в XX веке по сфере музыки // «SCIENTIFIC PROGRESS» *Scientific Journal* ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 582-587.
27. Nurullayeva N.G., Nurullaeva N.K., Nurullaev B.G. Role and significance of folkler music in the upbringing of children of preschool age. *Academicia An International Multidisciplinary Research Journal*. Vol.10, Issue 10, October 2020.
28. Нуруллаев Ф.Г., Музыкальный процесс в западной музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» *Scientific Journal* ISSN: 2181-1601, 2021. - pp.570-575.
29. Нуруллаев Ф.Г., Норова Ш.У. Психология музыкальных дидактических игр на интегрированных занятиях // *Вестник интергративной психологии. Журнал для психологов*. Выпуск №17, 2018. – С.295-299.

30. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Музыкально-историческое наследие центральной Азии (психологический настрой армии Темура). Психология XXI столетия, 18-20 марта 2020 года С. 115-118.